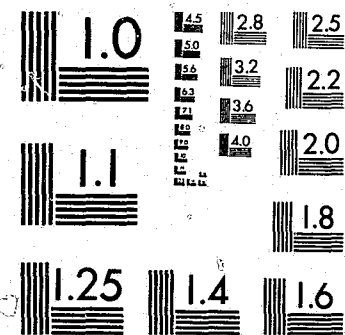

National Criminal Justice Reference Service

ncjrs

This microfiche was produced from documents received for inclusion in the NCJRS data base. Since NCJRS cannot exercise control over the physical condition of the documents submitted, the individual frame quality will vary. The resolution chart on this frame may be used to evaluate the document quality.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

Microfilming procedures used to create this fiche comply with the standards set forth in 41CFR 101-11.504.

Points of view or opinions stated in this document are those of the author(s) and do not represent the official position or policies of the U. S. Department of Justice.

National Institute of Justice
United States Department of Justice
Washington, D. C. 20531

9/23/83

90934

U.S. Department of Justice
National Institute of Justice

This document has been reproduced exactly as received from the person or organization originating it. Points of view or opinions stated in this document are those of the authors and do not necessarily represent the official position or policies of the National Institute of Justice.

Permission to reproduce this copyrighted material has been granted by
Research Institute of Legal
Policy/FINLAND

to the National Criminal Justice Reference Service (NCJRS).

Further reproduction outside of the NCJRS system requires permission of the copyright owner.

NCJRS

MAY 6 1983

ACQUISITIONS

TEUVO PELTONIEMI

FAMILJEVALD I FINLAND OCH SVERIGE
- OMFATTNING OCH ATTITYDER

Helsingfors 1983

Summary:

Family Violence in Finland
and Sweden - Prevalence and Attitudes

RÄTTSPOLITISKA
FORSKNINGSINSTITUTET
PB 269
Broholmogatan 12 A
00531 HELSINGFORS 53

Tel. 712 208

DIREKTION

Professor Aulis Aarnio

(ordförande)

Professor Erik Allardt

Justitierådet Olavi Heinonen

Polisöverdirektör Erkki Korhonen († 18.12.1982)

Forskare Tuija Mäkinen

Lagstiftningsrådet Paavo Nikula

Kanslichef Juhani Perttunen

(viceordförande)

Överinspektör Jan Törnqvist

Direktör Patrik Törnudd

DIREKTÖR

Patrik Törnudd

PERSONAL

Forskningsassistent Ulla Sinkkonen

Byråsekreterare Raila Tynkkynen

Kanslist Kaija Pihlastie

Forskningsbiträde Terhi Helppi

Forskare vid den kriminologiska forskningsenheten

Kauko Aromaa

Jukka Lindstedt

Tuija Mäkinen

Hannu Niemi

Reino Sirén

Forskare vid den allmänna forskningsenheten

Eila Mäkipää

Kevät Nousiainen

Jyrki Tala

FÖRETAL

I finländskt rättspolitiskt utredningsarbete intar nordiska jämförelser av tradition en central plats. Detta är naturligt med tanke på de likartade förhållandena i de nordiska länderna. Finland har ofta kunnat utnyttja Sveriges erfarenheter av sådana sociala problem som i Sverige tagit sig mer alarmerande uttrycksformer eller vilkas problemkaraktär varseblivits tidigare i Sverige.

Att utan vidare överföra en i ett land utkristalliserad problematik med därtill anknutna lösningar eller åtgärdsförslag till ett annat land är dock alltid vanskligt. En kontrollpolitiskt inriktad jämförelse måste beakta den historiska bakgrunden jämte skiljaktigheter i problembild, regleringssituation och attityder.

Rättspolitiska forskningsinstitutet har tidigare jämfört familjevåld i Sverige och Finland i en rapport om barnmiss-handel utarbetad av Marja Korpilahti (svenskspråkig rapport, publikation nr. 50, Helsingfors 1981). Uppdagandet av familjevåld i Finland har analyserats i en finskspråkig rapport av Teuvo Peltoniemi (publikation nr. 51, Helsingfors 1982). Föreliggande rapport har tidigare utgivits på finska i institutets publikationsserie (nr. 54, Helsingfors 1982).

Materialet för denna undersökning har till en del samlats in i samband med ovan nämnda undersökning av uppdagandet av familjevåld. Materialinsamlingen har bekostats med hjälp av stöd från Brottsförebyggande rådet, Föreningen Ensi Kotien Liitto r.f. och Barnens Dag-Stiftelsen. Jur.kand. Marja Korpilahti har verkat som forskningsbiträde åt rapportens författare, pol.lie. Teuvo Peltoniemi.

Helsingfors den 27 januari 1983

Patrik Törnudd
Direktör för Rättspolitiska forskningsinstitutet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
SAMMANFATTNING	i
ENGLISH SUMMARY	ii
1 BAKGRUND	1
2 DATA	3
3 FAMILJEVÅLDETS OMFATTNING	9
4 ATT INGRIPA I FAMILJEVÅLD	13
5 MÅLSÄGANDEFRÅGAN	17
6 OLIKA UPPFATTNINGAR OM FAMILJEVÅLDETS ORSAKER	21
7 FAKTORANALYSER	27
8 DISKUSSION	32
KÄLLFÖRTECKNING	35
BILAGA: ATTITYDVARIABLERNAS KORRELATIONSMATRISER	38

SAMMANFATTNING

I undersökningen belyses familjevåldets omfattning och attityder till familjevåld i Finland och Sverige. Materialet insamlades genom en intervjuundersökning hösten 1981. Det finländska materialet består av 475 och det svenska materialet av 494 respondenter, vilka representerar befolkningen i åldern 15-70 år i de två länderna.

12 % av finländarna och 11 % av svenskarna rapporterar våld inom familjen. Mest allmänt var våld mellan makar: våld riktat mot en maka eller en kvinnlig sammanboende kom fram i 9 % av fallen i Finland och i 7 % i Sverige.

Enligt undersökningen betonar svenskarna samhällets engagemang i familjevåldet mer än finländarna. Majoriteten av finländarna understöder tanken att offret skall ha mera att säga till om i fråga om den rättsliga behandlingen av familjevåld. Flertalet svenskar understödde slopandet av kravet på målsägandens samtycke som förutsättning för åtal för familjevåld.

Samma skillnad framträder även i den informella kontrollen. Över hälften av finländarna och över en tredjedel av svenskarna anser att medborgarna oftare borde ingripa i familjevåld i grannskapet.

När det gäller att förklara familjevåld vinner teorier på samhällsnivå mest stöd i båda länderna. I Finland stöds oftare än i Sverige också förklaringar på individnivå, t ex tesen att familjevåld är ett symptom på sjukdom. Familjevåldet anses dock i båda länderna vara en produkt av flera olika faktorer.

Skillnaderna mellan svenska och finländska attityder återspeglar den olika inriktningen av familjevåldsdebatten. Detta framgår bl a av att debatten i Finland närmast har utgått från begreppet familjevåld och har betonat socialvårdens ansvar.

I Sverige har uppmärksamheten däremot koncentrerats på våld mot kvinnor (kvinnomisshandel) och möjligheterna att reglera problemet genom lagstiftningsåtgärder.

FAMILY VIOLENCE IN FINLAND AND SWEDEN - PREVALENCE AND ATTITUDES

The report deals with the prevalence of and attitudes towards family violence in Finland and Sweden. The data were gathered through interviews during the autumn of 1981. The Finnish data consists of 475 respondents and the Swedish data of 494 respondents, representative of the population between the ages of 15 and 70.

12 % of the Finnish respondents and 11 % of the Swedish respondents reported family violence. The most common form was violence directed by a man against his wife or common-law wife: this was reported by 9 % in Finland and 7 % in Sweden.

According to the study, the Swedish respondents regard the public interest element in family violence as stronger than was the case with the Finnish respondents. The large majority of the Finnish respondents support a more independent position for the victim in dealing with the matter in court, while the large majority of the Swedish respondents supported the view that the offence always should be open to public prosecution. In other words prosecution should not depend on the wishes of the victim.

A difference was also discernable in social control. Over one half of the Finnish respondents and over two thirds of the Swedish respondents believe that people should intervene more often in violent situations taking place next door.

In both countries, macro-level explanatory theories of family violence received most support. More support can be found in Finland than in Sweden for individualoriented theories, for example the theory that family violence is due to illness. However, in both countries family violence is regarded as the result of a number of factors.

1 BAKGRUND

Debatten om familjevåld har under de senaste åren varit livlig både i Finland och Sverige. Debatten har dock tagit olika former. I Sverige har man fört en feministiskt anstruken diskussion om våld mot kvinnor (kvinnomisshandel) (t.ex. Ekselius 1981a och b). I debatten har man krävt lagändringar. Detta har t.ex. lett till upphävande av målsägandestadgandet rörande våldssituationer från och med början av år 1982. Likaså har av feminister skötta behandlingssystem, kvinnohus och kristelefoner startats. I Sverige har man kort sagt betonat samhällets intresse och krävt förbättrande av kvinnans ställning för att minska familjevåld (Peltoniemi 1983a).

I Finland har debatten förts i ett annat tonläge. Det feministiska perspektivet fick publicitet speciellt i början (se t.ex. Germain m fl 1980, Koskenlaakso 1980), men debatten har varit mer saklig och har betonat att familjevåld är ett hela familjens problem. Ett omfattande vårdsystem har grundats, skyddshem fanns i åtminstone åtta städer våren 1982 (se Peltoniemi 1981). I motsats till de svenska kvinnohusen släpper de flesta skyddshemmen också in manliga klienter.

Skillnaden mellan Finland och Sverige återspeglas också i de termer som används. Medan man talar om kvinnomisshandel i Sverige, används termen "familjevåld" i Finland (se t.ex. Peltoniemis & Honkavaaras bibliografi 1981). Skillnader i debatten återspeglar olikheter mellan familjevåldets huvudideologier i Finland och Sverige. Den ena ideologin är individ- och familjebetonad medan den andra poängterar kulturens och samhällets nivå (se Peltoniemi 1981). Dessa två huvudinriktningar kan spjälkas så att man erhåller fyra förklaringsmodeller.

- 1 Psykopatologiska teorier
- 2 Familjedynamiska teorier
- 3 Kulturteorier
- 4 Strukturteorier

Teorier i den första kategorin betonar de psykopatologiska t.ex. masokistiska tendenser, vilka ibland tycks vara förknippade med familjevåld. Familjevåldet betraktas som en psykisk sjukdom och felet söks i gärningsmannens eller offrets personlighet (t.ex. Hanks & Rosenbaum 1977). Ett annat betraktelsesätt anser fenomenet som hela familjens sjukdom, där bara en utväljs till syndabock. Nära samband ses bl.a. med missbruk av alkohol (t.ex. Mattila 1978). Den tredje teorigruppen poängterar familjevåldets normbundenhet och skillnader mellan olika samhällen och samhällsgrupper. Likaså hänvisas till sambandet mellan familjevåld och andra sociala problem samt till kulturens allmänna våldsnivå (t.ex. Straus & Gelles & Steinmetz 1980). Den fjärde teorigruppen betonar betydelsen av samhällets struktur, t.ex. bristen på jämvikt mellan könen, "det patriarkaliska samhället" (t.ex. Dobash & Dobash 1979).

I teoriernas bakgrund förekommer polemik om i vilken mån familjevåld är 1) sjukdom, 2) avvikande beteende eller 3) egentlig kriminalitet. Dessutom tvistas om fenomenets förklaringsnivå. Teorierna kan uppdelas enligt vetenskapsgren varvid betraktelsenivån varierar från människans personlighet till samhällets struktur. Emot varandra har framförallt stått familjedynamiska uppfattningar och strukturteorier. De förra understöds av många som arbetar inom social- eller sjukvård och har psykologisk utbildning. Av dem som stöder den senare åskådningen är flertalet feminister och sociologin är då den vetenskapsgren man betonar.

Huvudsyftet med denna undersökning är att undersöka om skillnaden i den officiella debatten också återspeglar befolkningens attityder: om finländare tänker annorlunda om familjevåld än svenskar. Svaret på denna fråga erhålls

genom att undersöka attityder som ansluter sig till ovan nämnda teorier samt genom att kartlägga inställningen till familjevaldsfall i respondenternas grannskap.

Det andra syftet är mera elementärt: familjevaldsproblemet är så nytt att det inte ens finns grunduppgifter om fenomenets omfattning. Därför kartläggs också familjevaldets omfattning i båda länderna.

I rapporten analyseras alltså familjevaldets omfattning, reaktionerna på familjevald och de attityder som ansluter sig till familjevald i Finland och Sverige.

2

DATA

Det finska materialet insamlades av Finlands Gallup Ab under augusti - september år 1981 och det svenska materialet av SIFO Ab i oktober år 1981. Intervjuer genomfördes som en del av institutens allmänna rutinundersökningar (Gallups omnibuss T-315 och SIFOs veckobuss 81041).

Familjevald är en ömtålig angelägenhet och åtminstone vissa av dess former anses omöjliga att utröna med en surveyundersökning. Persson (1977, 28) är pessimistisk: "När det gäller att skaffa informationer om dessa brott är offerundersökningar troligen ett sämre instrument än brottsstatistiken".

Problemen är dock av samma art som i alkoholforskningen där en rutinmässig mätningsteknik har utvecklats även om det har skattats att forskningen upptäcker endast ungefär hälften av den alkohol som statistikförts (Pernanen 1976). Erfarenheter av Schulmans (1979), Straus & Gelles & Steinmetz (1980) omfattande intervjuundersökningar i USA visar att survey-tekniken fungerar också i kartläggandet av familjevald. Visserligen finns det inte för familjevaldets del någon lika god jämförelsebas för bedömning av forskningsinstrumentens kvalitet som i alkoholforskningen, där alkoholförsäljningen noggrant statistikförs.

De ovan nämnda amerikanska undersökningarna har dock helt koncentrerat sig på att utreda familjevald. I denna undersökning var det endast möjligt att inplacera några frågor om familjevald bland diverse andra frågor i en typisk marknadsundersökning. Frågorna bearbetades därför i syfte att göra dem mindre ömtåliga. Bl.a. användas en indirekt frågeteknik genom att be om uppgifter om familjevald bland grannar eller bekanta..

M.A. Straus (1979) diskuterar felkällor i deras amerikanska undersökning och uppskattar att de resultat som man fått borde multipliceras med två för att få sanna siffror. Någon grund för denna beräkning framläggs dock inte. Gaquin (1977) skattar att 55 % av familjevaldet rapporteras till polisen. I en gallupundersökning som utfördes i Kentucky i USA konstaterades att 8 % av familjevaldsfallen hade blivit anmälda till polisen (Schulman 1979). Enligt en svensk offerundersökning hade 29 % av de personer som blivit offer för familjevald kontaktat polis (Levnadsförhållanden... 1981, 85) och enligt en norsk undersökning hade 23 % av de fall som kommit till hälsovårdspersonalens kännedom i Bergen anmälts till polis (Nordhus & Vogt 1981, 153).

Det är dock realistiskt att anta att också resultaten i denna undersökning blott är minimiuppskattningar av familjevaldets omfattning. Å andra sidan kan man utgå från antagandet att det inte finns stora skillnader mellan Finland och Sverige vad beträffar möjligheterna att uppdaga familjevald och att resultaten sålunda skulle vara jämförbara.

Även om man kan anta att resultaten är minimiuppskattningar finns det inte stora möjligheter att utreda det dolda familjevaldets omfattning. Resultaten i denna undersökning är av den storleksordningen att de klart överskrider det antal fall som kommer till olika behandlingssystem (jfr Persson 1981, Peltoniemi 1982c). De visar klart att Perssons pessimism är överdriven. Som följd av under-

sökningens begränsade natur är jämförelser mellan de behandlingssystem som registrerat fallen dock omöjliga att utföra.

De marknadsundersökningsinstitut som använts skildrar sitt urval och materialinsamling på följande sätt. Finland: "Urvalet representerar Finlands befolkning över 15 år med undantag för Åland. Grunden för urvalet utgörs av kommunstommen, som har bildats genom att använda stratifierat urval och genom att tillämpa s k Demings zonurvalsmetod.

I första stadiet har befolkningen fördelats i proportion till antalet 15 år gamla enligt de olika länen, i andra stadiet enligt de fem olika industrialiseringsgraderna. På grund av den så här uppgjorda stratifieringsramen har man kunnat beräkna, hur många intervjuer man bör göra i kommunerna, som representerar varje industrialiseringsgrad i de olika länen, för att urvalet befolkningsgeografiskt skulle bli representativt. De kommuner som skall vara med i urvalet, har därefter tagits ut med hjälp av Demings zonurvalsmetod. Denna metod, som bygger på användning av slumpstal, ger varje kommun möjlighet att få plats i urvalet, emellertid så att de kommuner som har högre folkmängd har större sannolikhet att komma med. Det är också möjligt, att samma kommun kommer med för andra gången, då man i denna kommun bör ta flera utgångsadresser än bara en.

Intervjuerna grupperas i kluster bestående fyra personer genom att använda utgångsadressmetoden. Utgångspunkterna plockas ur befolkningsregistret. Först tages alla de, vilkas födelsedag infaller den 3 eller 17 någon av årets månader. Bland dessa har därefter ekvidistant plockats utgångsadresserna i de kommuner som är med i urvalet. Den första intervjun har ägt rum på utgångsadressen och därifrån har man fortsatt till följande matlag.

Objektspersonerna har inte utvalts slumpmässigt utan de har måst uppfylla de i valkortet bestämda villkoren med hänsyn till kön och ålder. För att få tag på försökspersonen har man gjort ett återbesök." (Finlands Gallup 1981)

I Sverige görs urvalet på något annat sätt: "Urvalet är ett flerstegs sannolikhetsurval med optimal stratifiering. Först utväljs ett antal grannskap, ca 300 postnummer. Ur befolkningsregistret för dessa grannskap utväljs slumpmässigt de som skall intervjuas. Ett nytt urval av namn dras för varje intervjuomgång och veckobuss. Intervjuer från olika veckobussomgångar kan alltså adderas till varandra.

Intervjuarna får inte intervju någon annan person än den som utlottats med namn och adress från registret över totalbefolkningen i grannskapet. De intervjupersoner som ej anträffas i en given veckobussomgång söks igen i följande omgångar. Om en person inte anträffats efter fyra veckobussomgångar räknas han/hon till bortfallet.

Individer som vid urvalsdragningen var 18 - 70 år räknas till populationen med följande undantag: avlidna, emigranter, utomlands, till sjöss, på anstalt, fängelse, på mentalsjukhus, andra mentalt sjuka, på ålderdomshem, senila, andra svårt sjuka, flyttade utanför intervjuområdet eller till okänd adress, ej svensktalande."

I intervjuomgången 81044 utgick 60 personer med anledning av de skäl som nämnts ovan. Kvar blev en urvalspopulation på 624 personer (SIFO 1981b).

Som följd av det urvalssätt som användes i Finland är det möjligt att de intervjuade var nära grannar. Vid förfrågan om familjevaldets omfattning med en indirekt fråga om grannar kan i princip två av de intervjuade ange samma

grannfamilj där det förekommit familjevåld. Därför genomgicks formulären manuellt. Bland dem hittades fyra sådana fall där de intervjuade var så nära grannar att man kunde misstänka att de rapporterade familjerna var de samma. I ett fall hade man intervjuat tre personer som bodde i bredvid varandra belägna egnahemshus. I princip är det alltså möjligt att i mängden av familjevåld mot kvinnor (alla fyra "overlapping"-fallen var sådana) fem av fallen ingår två gånger. Verkan på resultaten av det möjliga felet rör sig kring en procentenhet.

Också det indirekta frågesättet kan naturligtvis leda till overlapping. I en liten tätort kan ett familjevåldsfall på annat sätt vara känt av många svarande och därigenom bli rapporterat flera gånger. Det är omöjligt att uppskatta inverkan av den här typen av overlapping. Å andra sidan ger de två olika frågor som ställdes i syfte att mäta familjevåldets omfattning resultat av samma storleksordning. Den senare direkta frågan mäter våldet i det egna barndoms hemmet. Likartade resultat tyder på att det indirekta frågesättets reliabilitet är tillfredsställande.

Materialet representerar Finlands och Sveriges befolkning med den noggrannhet som marknadsundersökningsinstitutens material möjliggör. Bortfallet i Finlands gallupundersökning är i regel 6-9 % (Ylälahti 1982). Urvalssättet innebär emellertid att begreppet bortfall i och för sig är problematiskt. I SIF0s undersökning i Sverige intervjuades 494 personer dvs 79,2 %. Bortfallet var följande (SIF0 1981b):

Vägrade	72
Öanträffbar	48
Hade inte tid, bortrest	8
Annat skäl	2

Det är svårt att uppskatta bortfallets inverkan på jämförbarheten. Undersökningsinstitutet använder vikter för att korrigera det varierande bortfallet i olika delgrupper. Dessa data har dock inte viktats eftersom bortfallets inverkan befanns vara obetydlig. Ur det finska materialet har i stället uteslutits 55 respondenter, dvs de personer som var under 18 år och över 70 år, för att åldersdistributionen skulle motsvara SIF0s material. Finlands material består sålunda av 475 och Sveriges av 494 respondenter. De intervjuades ålders- och könsfördelning redovisas i tabell 1.

TABELL 1.

Det finska och svenska materialet enligt kön och ålder

	Finland		Sverige	
	N	%	N	%
Alla	475	100	494	100
Män	225	47	265	54
Kvinnor	249	52	229	46
Uppgift saknas	1	0	-	-
18-24-åringar	70	15	70	14
25-29-åringar	73	15	49	10
30-39-åringar	118	25	119	24
40-49-åringar	85	18	86	17
50-70-åringar	126	27	170	34
Uppgift saknas	3	1	-	-

Resultaten presenteras vanligen i tabeller där materialet är uppdelat enligt kön. Materialen tabellerades också enligt ålder, bostadsort, utbildning och socialgrupp men de föranledde inga nämnvärda skillnader i attitydresponsen.

Som följd av den indirekta undersökningstekniken är det inte meningsfullt att uppdelat redovisningen av familjevåldets omfattning enligt bakgrundsvariabler.

Förutom tabellanalyser används faktoranalys. Analysen har utförts med Helsingfors universitets ADB-centras normalprogram (HYLPS).

3

FAMILJEVÅLDETS OMFATTNING

Familjevåldets omfattning mättes med två frågor. I den ena frågade man om grannars eller bekanta familjers familjevåld och i den andra om familjevåld mellan föräldrarna i barndomshemmet. De båda frågorna mäter familjevåldets omfattning på indirekt sätt. Den första frågan lydde: "Jag skall nu ställa några frågor om misshandel inom familjen. Med ordet misshandel menas att någon familjemedlem avsiktligt eller i upphetsat tillstånd fysiskt skadar en annan familjemedlem. Finns det någon familj, i ditt grannskap eller bland dina bekanta, i vilken någon familjemedlem blivit misshandlad under de senaste 12 månaderna?"

Av de finska respondenterna rapporterade 12 % och av de svenska 11 % familjevåld. Svenskarna nämnde oftare att det förekommit våld som riktats mot flera familjemedlemmar. 60 sådana fall kom fram i Finland och 86 i Sverige. Skillnaden kan närmast förklaras med det stora antalet fall av misshandel mot tonåringar i Sverige. I tabell 2 redovisas familjevåldets omfattning enligt offer.

TABELL 2

Omfattningen av fysiskt familjevåld i Finland och Sverige enligt offer hösten 1981

	Finland ¹		Sverige	
	N	%	N	%
Maka eller sammanboende kvinna	44	9	35	7
Make eller sammanboende man	2	0	12	2
Barn	10	2	7	1
Tonåring	3	1	29	6
Mor eller far	1	0	3	1
Totalt	60	12	86	17
(N)	(475)		(494)	

¹ Resultatet från Finland skiljer sig något från de siffror som lagts fram i andra publikationer beroende på den åldersbegränsning som använts här (t. ex. Peltoniemi 1982c).

Med undantag av de fall där misshandeln riktats mot tonåringar var skillnaden mellan Finland och Sverige ringa. Våld som riktats mot vuxna hade i båda länderna förekommit ungefär lika mycket. Kvinnor har varit föremål för våld oftare än män. Relationen mellan kvinnomisshandel och det våld som riktas mot män är 3:1 i Sverige och 22:1 i Finland. Steinmetz (1977) och Freeman (1979, 227) har förmodat att det våld som riktats mot män mycket sällan upptäcks inom vårdsystemen eller i undersökningar, eftersom det är ännu svårare för män än för kvinnor att erkänna att de blivit offer för misshandel. Detta torde vara ett realistiskt antagande. Siffrorna för våld mot män torde, såväl som antagligen resultaten i övrigt, uttryckligen vara minimivärden. Skillnaden mellan Finland och Sverige är intressant. I Sverige har man i mycket mindre omfattning än i Finland diskuterat våld riktat mot män. I detta avseende har den offentliga debatten

och verkligheten förmodligen inte motsvarat varandra särskilt väl.

Barnmisshandel rapporterades av 2 % i Finland och 1 % i Sverige. För Finlands del motsvarar siffran väl den undersökning som utfördes av Finlands Gallup år 1978. Enligt den undersökningen rapporterade 4 % misshandel som riktats mot barn och tonåringar (Vuoristo 1979, Korpilahti 1981).

Skillnaden mellan Finland och Sverige var stor när det gäller misshandel mot tonåringar. Tidigare har redan konstaterats att samma respondenter i Sverige oftare hade rapporterat våld som riktats mot både tonåringar och någon annan familjemedlem. Skillnaden kan också återspegla den olika inställningen till våld i Finland och Sverige.

År 1981 understödde endast 26 % av svenskarna barnaga medan motsvarande procenttal i Finland var 47 (SIFO 1981a, Peltoniemi 1982a). I Sverige är i motsats till Finland kroppsliga bestraffningar av barn förbjudna i lag. Detta kan återspeglas på så sätt att de fall som anses som barnaga i Finland har rapporterats som misshandel i Sverige.

Enligt tabell 2 finns det inga väsentliga skillnader mellan familjevåldets omfattning i Finland och Sverige. Detsamma gäller tabell 3 som redovisar familjevåld i barndomshemmet. Frågan lydde:

"Om vi tänker på ditt barndomshem, förekom det fysiskt våld mellan dina föräldrar i samband med familjegräl?"

TABELL 3

Användningen av våld i respondentens barndomshem i samband med gräl mellan vuxna

	Finland		Sverige	
	N	%	N	%
Ofta	9	2	14	3
Ibland	50	11	30	6
Aldrig	399	84	420	85
Tveksam, vet ej	1	3	30	6
Totalt	475	100	494	100

Av respondenterna säger 84 % i Finland och 85 % i Sverige att deras föräldrar inte använde kroppsligt våld i samband med familjegräl, 13 % av finländarna och 9 % av svenskarna berättar att det förekom våld. Omfattningen av kroppsligt våld mellan vuxna är av samma storleksordning som det våld mellan vuxna som framkom i den tidigare frågan. Den ringa skillnaden mellan länderna går också i samma riktning. Den likartade bild av familjevåldets omfattning, som man får utgående från de två frågorna, ökar resultatens tillförlitlighet om man utgår från antagandet att det inte skulle ha skett stora förändringar i familjevåldets omfattning under två generationer.

I Finland har framkommit klart mera familjevåld än vad som rapporteras i den offerundersökning som Rättspolitiska forskningsinstitutet gjorde år 1976. Enligt undersökningen hade 4 % av kvinnorna och 0,4 % av männen utsatts för familjevåld i sitt hem under de senaste 12 månaderna (Sirén 1980). Ännu större är skillnaden i Sverige mellan de resultat som nu erhållits och den undersökning som gjordes år 1978. Enligt den hade 0,9 % av kvinnorna och 0,5 % av männen varit utsatta för våld eller hot om våld i sin egen bostadslägenhet (Levnadsförhållanden ... 1981, 68).

Det är uppenbart att den indirekta frågetekniken kan blottlägga mera familjevåld än de offerundersökningar som baserar sig på respondentens egna erfarenheter som offer. Å andra sidan är det svårt att bedöma validitetsproblematiken i samband med den indirekta undersökningstekniken.

De resultat som kommit fram i denna undersökning kommer nära Straus & Gelles & Steinmetz (1980) undersökning av familjevåldets omfattning i USA år 1976. Enligt den hade under en tidsperiod på ett år förekommit familjevåld mellan makar i 16 % av de amerikanska familjerna, då även de lindrigare smällarna medräknades, eller i 6 % av familjerna om endast de allvarligare fallen räknades med (Straus 1980, 11). Det fanns ingen skillnad mellan omfattningen av det våld som riktats mot män och kvinnor: både män och kvinnor hade blivit föremål för våld i 12 % av familjerna. Grovt våld hade riktats mot 5 % av kvinnorna och 4 % av männen (Straus 1978).

4

ATT INGRIPA I FAMILJEVÅLD

Familjevåld är en privatsak. Det kommer till myndigheternas kännedom först när situationen är till ytterlighet tillspetsad, för skillsmässoplanernas skull eller när toleransgränsen har överskridits. Lagstiftaren har betonat familjevåldets natur av privatsak med en målsägandeparagraf. Privata intressen har ansetts viktigare än det allmännas intresse. I Sverige har dock det allmännas intresse på senare tid prioriterats och familjevåldets målsägandekaraktär upphävdes från och med början av år 1982.

Familjevåld äger sällan rum utan att grannar, släktingar eller arbetskamrater får veta av det. Familjevåldet är ofta högljutt och kommer förmodligen lätt till grannarnas kännedom, åtminstone i flerfamiljshus. Grövre familjevåld förorsakar kroppsskador och förklaringar att de föranleddes av olycks- händelser väcker inte längre tilltro.

Familjevåldets tabukaraktär, dess juridiska status som privatangelägenhet och individens reaktioner på familjevåld analyserades med tre frågor. Den allmänna attityden mättes med ett påstående om att grannarna oftare borde blanda sig i familjevåldet. Om målsägandefrågan frågades särskilt. Den tredje frågan gällde de svarandes handlande i familjevåldssituationer mot de närmaste. I tabell 4 analyseras först den allmänna inställningen.

TABELL 4

Inställningen till påståendet: "Folk borde oftare ingripa i våldssituationer i grannfamiljer" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	18	19	29	32	24	25
Stämmer ganska bra	28	39	29	39	28	39
Stämmer varken bra eller dåligt	19	19	21	14	20	16
Stämmer ganska dåligt	23	11	12	9	17	10
Stämmer inte alls	11	11	8	6	10	9
Inget svar	2	1	-	-	1	-
Totalt	101	100	99	100	100	99
(N)	(225)	(265)	(249)	(229)	(475)	(494)

Lite över hälften av finländarna och över två tredjedelar av svenskarna ansåg att man oftare borde ingripa i våldssituationer i grannfamiljer. Svenskarna betraktar i klart mindre utsträckning än finländarna familjevåldet som en privatsak. Intressant nog framgår skillnaden tydligast i "stämmer ganska bra"-svaren. Andelen respondenter som tyckte att påståendet stämmer helt och hållet är av samma storleksordning i båda länderna. Både i Finland och Sverige är kvinnorna mer ofta för ingripande i familjevåld. Skillnaden, som överstiger ett tiotal procentenheter, kommer speciellt tydligt fram i "stämmer helt och hållet"-gruppen.

Samma skillnad mellan länderna framgår också av tabell 5, där påståendet löd: "Om du fick veta att någon i ditt grannskap har slagit sin maka eller make eller sammanboende, vad skulle du göra?"

TABELL 5

Vad skulle man göra om man fick höra om ett familjevåldsfall?
Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Skulle göra något	53	74	60	77	57	75
Skulle inte göra något	44	20	35	15	39	18
Tveksam, vet ej	2	5	6	8	4	6
Totalt	99	99	101	100	100	100
(N)	(225)	(265)	(249)	(229)	(475)	(494)

Lite över hälften av finländarna och tre fjärdedelar av svenskarna skulle reagera på något vis på familjevåld hos grannar eller bekanta. 39 % av finländarna och 18 % av svenskarna skulle inte göra något eftersom de "inte vill blanda sig i andras angelägenheter". I båda länderna skulle kvinnorna handla oftare än män. Skillnaden är av samma storleksordning som i föregående fråga.

I följande tabell betraktas endast de som reagerade på situationen. Tabell 6 avslöjar att skillnaden mellan länderna gäller reagerandet på familjevåld i allmänhet. Det råder inte stora olikheter i sätten att handla. Frågan var uppställd på så sätt att man kunde ange flera olika alternativ. I genomsnitt angavs 1,2 åtgärder både i Finland och Sverige. I Finland finns det inga skillnader i antalet åtgärder mellan män och kvinnor. I Sverige angav kvinnorna (1,4 åtgärder) flera alternativ än männen (1,0 åtgärd).

TABELL 6

Vad skulle man göra om man fick höra om ett familjevåldsfall?
Åtgärder i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Jag skulle själv prata med gärningsmannen	39	22	25	34	31	29
Jag skulle själv prata med offret	13	22	25	25	20	24
Jag skulle prata med andra för att kunna besluta om vad som skall göras	14	17	19	13	17	15
Jag skulle vända mig till socialmyndigheterna	12	12	16	16	14	15
Jag skulle anmäla fallet till polisen	21	25	14	9	17	16
Jag skulle ta kontakt med ett kvinnohus	1	1	1	2	1	2
Totalt	100	99	100	99	100	101
Åtgärder	(140)	(196)	(181)	(250)	(321)	(446)
Respondenter	(120)	(196)	(149)	(177)	(270)	(373)
Åtgärder/respondenter	1,2	1,0	1,2	1,4	1,2	1,2

Uppgift om kön saknas i ett fall

I båda länderna skulle man oftast prata med gärningsmannen och vanligast därefter är att prata med offret. Över en fjärdedel skulle diskutera med gärningsmannen, en femtedel med offret och nästan lika många med andra "för att kunna besluta om vad som skall göras". Dessa åtgärder som ansluter sig till den informella kontrollen bildar tillsammans 68 % av både finländarnas och svenskarnas åtgärder. Anmälan till sociala myndigheter eller polis skulle vara lika allmänt (ungefär 15%) i båda länderna. Däremot skulle endast en eller två procent av de svarande anmäla fallet till ett skyddshem (Finland) eller kvinnohus (Sverige). Detta är intressant eftersom, enligt en finsk undersökning, två tredjedelar av befolkningen är medveten om att skyddshem ger skydd åt dem som blir utsatta för familjevåld (Peltoniemi 1983b). Det oaktat upplevs skyddshem inte som ett realistiskt alternativ vid grannarnas familjevåldssituationer. Detta kan bero på det faktum att organisationerna är nya eller att skyddshem endast finns på några

ställen eller att man erfar dem som vårdorganisationer, vilka offret själv skall ta kontakt med.

Skillnaden mellan kön i tabell 6 är ringa. Av de finska männen skulle flertalet hellre tala om händelsen med gärningsmannen än med offret, kvinnorna för sin del skulle i lika stor utsträckning vända sig till båda parter. I Sverige skulle männen i lika stor utsträckning tala både med gärningsmannen och offret, kvinnorna däremot oftare med gärningsmannen. Det är dock svårt att tolka skillnaden. Män skulle oftare än kvinnor anmäla fallet till polis. Kvinnorna däremot skulle oftare vända sig de sociala myndigheterna.

5 MÅLSÄGANDEFRÅGAN

Misshandelsstadgarna i finsk och svensk lagstiftning är mycket lika.

FINLAND

"Den som uppsåtligt förorsakat annan kroppsskada eller sjukdom, dömes för misshandel till fängelse i högst två år eller till böter.

Den som utan att förorsaka kroppsskada eller sjukdom misshandlat person, som på grund av ålder eller invaliditet eller av annan därmed jämförbar orsak eller annars med hänsyn till förhållanden är värnlös, på sådant sätt att denne har grundad orsak att frukta att hans liv eller hälsa allvarligt hotas, skall dömas såsom i 1 mom är stadgat." (SL 21:5)

SVERIGE

"Den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd, dömes för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter." (BrB 3:5)

FINLAND

"Förorsakas annan uppsåtligt genom i 5 § nämnt brott svår kroppsskada, allvarlig sjukdom eller livsfara eller förövas brottet på ett sätt, som ådaga lägger särskild råhet eller grymhet, eller användes därvid vapen eller annat livsfarligt medel och bör misshandeln i ovannämnda eller övriga fall med beaktande av de omständigheter i sin helhet, vilka föranlett brottet och framgå av detsamma, anses grov, dömes gärningsmannen för grov misshandel till (tutkthus) i högst tio år. Försök är straffbart." (SL 21:6)

"Den som uppsåtligt förorsakar annan smärta eller misshandlar annan, dömes, om ej gärningen bör bestraffas enligt 5 eller 6 §, för lindrig misshandel till böter." (SL 21:7)

SVERIGE

"Är brott som i 5 § sägs anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller allvarlig sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet." (BrB 3:6)

I Finland skiljer man mellan lindrig, vanlig och grov misshandel. I Sverige hänförs misshandelsbrotten endast till två grupper: misshandel och grov misshandel, men den första kategorin innefattar också ringa fall av misshandel. Detta brott statistikförs dock inte separat (tabell 7).

TABELL 7

Misshandelsbrott som kommit till polisens kännedom i Finland och Sverige år 1980

	Finland		Sverige	
	N	%	N	%
(Lindrig) misshandel	3088	22	3196	68
Misshandel (Finland)	9271	66		
Grov misshandel	1600	12	1472	32
Totalt	13959	100	4668	100

Källa: FOS XXIII A:117, 1981, SOS R 1981:10.3

Det finns inget behov att gå in på nivåskillnaden här. Förutom skillnader i faktisk brottslighet kan den naturligtvis också påverkas av bl.a. lagarnas olika formuleringar eller av olika definitioner och tolkningar av polis och domstolar i Finland och Sverige.

Enligt den finska strafflagen ligger grov misshandel under allmänt åtal. Misshandel eller lindrig misshandel som förekommit på ett privat område är målsägandebrott för vilket åklagaren inte kan väcka åtal ifall offret självt inte anmäler brottet. I det fall att misshandel eller lindrig misshandel sker på en allmän plats kan åklagaren väcka åtal även om offret inte skulle ha gjort brottsanmälan.

Finland

"Ej må i 5 och 7 §§ avsedd misshandel åtalas av allmän åklagare, såvida icke målsäganden anmäler brottet till åtal. Sker misshandel på allmän väg, gata, torg eller annan offentlig plats eller vid offentlig för- rättning eller sammankomst, eller inför myndighet eller av tjänsteman i tjänsteutövning eller av den som förvaras i straff- eller arbetsanstalt eller annan liknande anstalt eller riktar sig misshandel mot barn under femton år eller användes vid misshandel vapen eller annat livsfarligt medel, hör brottet likväl under allmänt åtal.

Allmän åklagare må ej heller väcka åtal för vållande av kroppsskada eller sjuk- dom, som icke medfört svår skada eller allvarlig sjukdom, eller för förorsakande av fara, om icke målsäganden anmält brottet till åtal." (SL 21:14)

Ett motsvarande stadgande ingick i den svenska brottsbalken ända fram till år 1982. Enligt Sveriges brottsbalk kunde, om brottet inte var grovt eller inte företogs på allmän plats, åtal väckas endast om målsägande krävde det eller om åtal var påkallat ur allmän synpunkt. Fr o m början av år 1982 upphävdes detta stadgande och därmed förlorade misshandel helt sin tidigare målsägandekaraktär.

Sverige

"Misshandel, som ej är grov och som icke förövats å allmän plats, eller försök eller förberedelse till sådant brott må åtalas av åklagare allenast om målsägande angiver brottet till åtal eller ock åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt." (BrB 3:11) (till 1981-12-31)

Finlands lagstiftning erbjuder inte möjlighet till åtal för misshandel på grund av ett allmänt intresse även om en sådan stadga ingår i våldtäktslagstiftningen. Stadgandet är riktat speciellt mot de våldtäktsmän som upprepade gånger undviker åtal och stadgandet har också tillämpats. I Sverige har möjligheten att i familjevåldsfall åtala på grund av allmän synpunkt däremot sällan tillämpats vilket ofta har påtalats (se t ex Rosendahl 1980).

Också tabell 8 visar att svenskarna i jämförelse med finlän- darna anser familjevåldet mera vara ett ärende av allmänt intresse än privat angelägenhet. Frågan löd: "Enligt nu gällande lag beror det på var misshandeln äger rum om frågan om misshandel skall tas upp i domstol. Text om en man misshandlar sin hustru i hemmet kommer saken inte upp i domstol om inte hustrun uttryckligen vill det. Däremot går en likadan misshandel som äger rum på gatan automatiskt till domstol oberoende av offrets vilja. Vilken är din åsikt? Borde också misshandelsfall som ägt rum i hemmet automatiskt tas upp i domstol? Eller vore det bättre om offret oftare gavs möjligheten att själv bestämma om hon ville ta saken till domstol?"

TABELL 9

Borde målsägandestadgandet ändras? Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Lagen borde ändras så att offret alltid fick bestämma om misshandeln skall tas upp i domstol	49	27	48	24	49	26
Den nu gällande lagen är bra	23	8	15	5	19	7
Lagen borde ändras så, att misshandeln alltid tas upp i domstol oberoende av offrets vilja och var det hände	24	64	32	66	28	65
Tveksam, vet ej	4	1	5	5	5	3
Totalt (N)	100 (225)	100 (265)	100 (249)	100 (229)	101 (475)	101 (494)

Skillnaden är mycket klar. Två tredjedelar av svenskarna, men endast en fjärdedel av finländarna, skulle vara färdiga att avstå från målsägandestädgandet. Hälften av finländarna och en fjärdedel av svenskarna stöder däremot ökad beslutanderätt åt offret. Det finns ingen skillnad mellan könen i Sverige. I Finland däremot stöder kvinnorna något oftare slopande av målsägandebestämmelserna (jfr Peltoniemi 1982c).

Skillnaden mellan länderna går i samma riktning som i de tidigare frågorna men är mer markant. Skillnadens storlek torde dock också anknyta till den större publiciteten i Sverige, där familjevåldsfrågan diskuterades påfallande intensivt år 1981, dvs under den tid då materialet insamlades. Diskussionen präglades av attityder som understödde upphävandet av målsägandestädgandet. Lagändringen fr o m början av år 1982 torde ha förstärkt dessa attityder, vilket framgår av de klara skillnaderna i inställning mellan Finland och Sverige.

6

OLIKA UPPFATTNINGAR OM FAMILJEVÅLDETS ORSAKER

Till undersökningens batteri av attitydfrågor utvaldes med hjälp av förundersökningar 8 påståenden om familjevåld (av 36). Av dem har påståendet som gällde ingripandet vid grannars familjevåldssituationer analyserats redan tidigare. En fråga om attityder till barnaga ställdes bara i Finland (se Peltoniemi 1982a). De gemensamma 8 attitydvariablerna var:

- 1) Det finns situationer i vilka det är acceptabelt att slå sin maka eller make (allmänt).
- 2) Den som slår sin maka eller make är i de flesta fall mentalt sjuk (psykopatologiska teorier).
- 3) Våld inom familjen visar att hela familjen är sjuk (familjedynamiska teorier).

- 4) Våld inom familjen är i de flesta fall en följd av alkoholmissbruk (familjedynamiska teorier).
- 5) Det finns kvinnor som tycker om att bli hårdhänt behandlade (psykopatologiska/strukturteorier).
- 6) Våld inom familjen är en följd av mannens vilja att undertrycka kvinnan (strukturteorier).
- 7) Våld inom familjen är en följd av att våld i övrigt idealiseras i samhället (kulturteorier).
- 8) Folk borde oftare ingripa i våldssituationer i grannfamiljer (allmänt).

Det fanns fem svarsalternativ. I Finland presenterades skalan från den positiva riktningen till den negativa. I Sverige användes en omvänd ordning. Först analyseras påståendena var för sig.

TABELL 9

Inställning till påståendet: "Det finns situationer i vilka det är acceptabelt att slå sin maka eller make" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	2	0	1	0	1	0
Stämmer ganska bra	5	2	2	1	3	2
Stämmer varken bra eller dåligt	6	1	3	2	4	1
Stämmer ganska dåligt	10	5	4	5	7	6
Stämmer inte alls	77	91	90	92	84	91
Inget svar	-	-	-	-	-	-
Totalt (N)	100 (225)	100 (265)	100 (249)	100 (229)	99 (475)	100 (494)

Att slå sin maka fördöms mycket enhälligt i svaren på frågan som mäter allmänna attityder till familjevåld. 91 % av svenskarna och 84 % av finländarna tyckte att det aldrig är lovligt att slå. Även om skillnaden mellan Finland och Sverige är liten går den dock i samma riktning som i tidigare frågor. Skillnaden beror närmast på finska män som inte fördömer familjevåld lika kategoriskt som andra grupper. Den allmänna bilden är dock mycket klar och likartad.

Påståendet i tabell 10 bygger på de psykopatologiska teorierna. Det finns en klar skillnad mellan länderna. Finländarna stöder åskådningen att familjevåldet är en psykisk sjukdom (59 % "stämmer helt och hållet" eller "stämmer ganska bra"). Största delen av svenskarna har en annan åsikt (50 %). Det finns inte så stora skillnader mellan könen.

TABELL 10

Inställning till påståendet: "Den som slår sin maka eller make är i de flesta fall mentalt sjuk" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	29	5	29	6	29	6
Stämmer ganska bra	29	27	32	30	30	28
Stämmer varken bra eller dåligt	15	19	16	12	16	16
Stämmer ganska dåligt	21	25	16	25	18	25
Stämmer inte alls	7	23	6	27	7	25
Inget svar	-	-	-	-	-	-
Totalt	101	99	99	100	100	100
(N)	(225)	(265)	(249)	(229)	(475)	(494)

Till samma åskådning ansluter sig också framhävandet av familjevåldets masokistiska drag (tabell 11). I båda länderna anser större delen av befolkningen påståendet fel. Antalet "stämmer varken bra eller dåligt"-svaren är dock större i Finland än i Sverige och därmed kan man säga att svenskarna förnekar familjevåldets masokistiska drag starkare än finländ-

arna. I båda länderna anser en större del av kvinnorna än av männen att påståendet är fel. Närmare hälften av kvinnorna i båda länderna anser att påståendet "stämmer inte alls".

TABELL 11

Inställning till påståendet: "Det finns kvinnor som tycker om att bli hårdhänt behandlade" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	4	2	3	0	3	1
Stämmer ganska bra	14	13	12	16	13	15
Stämmer varken bra eller dåligt	40	18	27	17	33	18
Stämmer ganska dåligt	13	28	12	20	13	24
Stämmer inte alls	29	36	47	46	38	41
Inget svar	-	2	-	-	-	1
Totalt	100	99	101	99	100	100
(N)	(225)	(265)	(249)	(229)	(475)	(494)

Påståendena i tabellerna 12 och 13 anknyter till familjedynamiska teoriers betoning av familjevåldet som hela familjens sjukdom och till alkoholens roll.

TABELL 12

Inställning till påståendet: "Våld inom familjen visar att hela familjen är sjuk" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	44	14	45	11	44	14
Stämmer ganska bra	42	69	45	72	43	69
Stämmer varken bra eller dåligt	6	6	4	4	5	6
Stämmer ganska dåligt	6	6	6	7	6	6
Stämmer inte alls	2	5	1	6	1	5
Inget svar	1	-	-	-	-	-
Totalt	101	100	101	100	99	100
(N)	(225)	(265)	(249)	(229)	(475)	(494)

Största delen av respondenterna har en annan åsikt än påståendet i tabell 12. Hälften av finländarna och två tredjedelar av svenskarna anser inte familjevåldet vara en hela familjens sjukdom. Den andel som instämmer i påståendet är betydligt större i Finland än i Sverige. Det finns inga skillnader mellan könen. I stället är attityderna till påståendet om alkohol mera enhälliga. Nästan alla tycker att missbruk av alkohol spelar en roll vid familjevåldet. Det finns dock en gradskillnad mellan Finland och Sverige. Nästan hälften av finländarna tycker att påståendet "stämmer helt och hållet" medan över två tredjedelar av svenskarna tycker att påståendet "stämmer ganska bra" (tabell 13).

TABELL 13

Inställning till påståendet: "Våld inom familjen är i de flesta fall en följd av alkoholmissbruk" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	44	14	45	11	44	14
Stämmer ganska bra	42	69	45	72	43	69
Stämmer varken bra eller dåligt	6	6	4	4	5	6
Stämmer ganska dåligt	6	6	6	7	6	6
Stämmer inte alls	2	5	1	6	1	5
Inget svar	1	-	-	-	-	-
Totalt (N)	101 (225)	100 (265)	101 (249)	100 (229)	99 (475)	100 (494)

Kulturteorierna representeras av en fråga om idealisering av våld i allmänhet (tabell 14). Här fördelas attityderna ganska jämnt. Kvinnor stöder påståendet lite oftare än män. Detta gäller speciellt i Sverige.

TABELL 14

Inställning till påståendet: "Våld inom familjen är en följd av att våld i övrigt idealiseras i samhället" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	9	5	12	4	11	4
Stämmer ganska bra	26	34	29	42	27	38
Stämmer varken bra eller dåligt	17	14	16	21	17	17
Stämmer ganska dåligt	26	26	23	18	24	22
Stämmer inte alls	21	21	21	16	21	18
Inget svar	-	-	-	-	-	-
Totalt (N)	99 (225)	101 (265)	101 (249)	101 (229)	100 (475)	100 (494)

Det sista påståendet anknyter till de feministiskt betonade strukturteorierna. Överraskande nog får påståendet mera stöd i Finland än i Sverige (tabell 15). Hälften av finländarna och nästan hälften av svenskarna anser att orsaken till familjevåldet är det patriarkaliska samhället. De flesta anser att påståendet "stämmer ganska bra" och också i övrigt hamnar svaren omkring skalans mittpunkt. Kvinnor stöder påståendet lite oftare än män. Detta framgår speciellt i Finland. Skillnaden är dock inte stor.

TABELL 15

Inställning till påståendet: "Våld inom familjen är en följd av mannens vilja att undertrycka kvinnan" i Finland och Sverige enligt kön (%)

	Män Finland	Sverige	Kvinnor Finland	Sverige	Alla Finland	Sverige
Stämmer helt och hållet	11	4	22	7	17	6
Stämmer ganska bra	32	38	35	38	34	38
Stämmer varken bra eller dåligt	24	16	21	23	23	19
Stämmer ganska dåligt	21	23	14	16	17	19
Stämmer inte alls	11	18	8	16	9	17
Inget svar	1	1	-	1	1	1
Totalt (N)	100 (225)	100 (265)	100 (249)	101 (229)	101 (475)	100 (494)

FAKTORANALYSER

Finländarnas och svenskarnas åsikter om familjevåldets omfattning skiljer sig klart från varandra. Genom en faktoranalys försöker man kartlägga om dessa olikheter bildar ett systematiskt system.

Faktoranalysen provades med olika variabelkombinationer. Även om frågan om allmän attityd till familjevåld har ringa särskiljande effekt, syntes dess medtagande inte påverka faktorstrukturen särskilt mycket. Likaså medtogs påståendet "folk borde oftare ingripa i våldssituationer i grannfamiljer" även om det till sin natur avviker från de andra påståendena.

Metoden var en vanlig huvudkomponentanalys. Kategorin "inget svar" placerades i den mellersta klassen. Faktör-lösningar räknades med olika faktorantal. Den tydligaste kombinationen bestod av fyra faktorer. Korrelationsmatriserna återges i bilagan. Här redovisas huvudkomponentlösningarna samt deras varimax-rotationer (variablerna beskrivs i början av kapitel 6).

TABELL 16

Huvudkomponentlösningarna i det finska och det svenska materialet

Finland Variabel	Faktor I	II	III	IV	h^2
Allmänt accepterande	0,210	0,318	0,106	-0,090	0,165
Psykisk sjukdom	0,476	-0,231	0,111	-0,003	0,292
Hela familjens sjukdom	0,364	-0,027	0,370	-0,020	0,271
Alkoholmissbruk	0,412	-0,178	-0,090	-0,142	0,229
Masokism	-0,120	0,295	0,203	-0,126	0,158
Män undertrycker	0,406	0,252	-0,237	-0,120	0,299
Idealiseringen av våld	0,337	0,411	-0,050	0,083	0,292
Ingripande i situation	0,286	0,185	0,032	0,188	0,154
Egenvärde	0,948	0,542	0,269	0,101	1,860
Andel av hela variansen	11,9 %	6,8 %	3,4 %	1,3 %	23,3 %
Kumulerad andel av hela variansen	11,9 %	18,7 %	22,1 %	23,3 %	
Andel av samvariansen	51,1 %	29,2 %	14,6 %	5,5 %	100 %
Sverige Variabel	Faktor I	II	III	IV	h^2
Allmänt accepterande	-0,109	0,009	-0,268	-0,255	0,149
Psykisk sjukdom	0,575	-0,145	0,026	-0,015	0,353
Hela familjens sjukdom	0,515	-0,267	0,005	-0,095	0,346
Alkoholmissbruk	0,379	0,041	-0,154	0,207	0,212
Masokism	-0,031	0,160	-0,300	0,129	0,133
Män undertrycker	0,331	0,318	-0,045	-0,005	0,213
Idealiseringen av våld	0,274	0,303	0,039	-0,193	0,205
Ingripande i situation	0,072	0,184	0,350	0,030	0,162
Egenvärde	0,943	0,346	0,312	0,172	1,774
Andel av hela variansen	11,8 %	4,3 %	3,9 %	2,2 %	22,2 %
Kumulerad andel av variansen	11,8 %	16,1 %	20,0 %	22,2 %	
Andel av samvariansen	53,2 %	19,5 %	17,6 %	9,7 %	100 %

Såsom man kunde anta utgående från de låga korrelationerna, förblir huvudkomponentlösningens förklaringsandel liten. Attitydbatteriets faktoranalys förklarar 23,3 % av hela variansen i Finland och 22,2 % i Sverige. I tabell 17 redovisas varimax-lösningar.

TABELL 17
Attitydbatteriernas varimax-rotationer i finska och svenska data

Finland Faktor	Faktor I	II	III	IV	h^2
Allmänt acceptande	0,028	-0,388	-0,108	-0,042	0,165
Psykisk sjukdom	0,093	0,289	0,422	0,150	0,292
Hela familjens sjukdom	0,123	-0,021	0,505	0,015	0,271
Alkoholmissbruk	0,039	0,262	0,238	0,320	0,229
Masokism	0,030	-0,395	0,028	-0,020	0,158
Män undertrycker	0,337	0,024	0,017	0,430	0,299
Idealisering av våld	0,491	-0,121	0,051	0,184	0,292
Ingripande i situation	0,372	0,026	0,122	0,013	0,154
	0,520	0,475	0,520	0,346	1,860
Sverige Faktor	Faktor I	II	III	IV	h^2
Allmänt acceptande	-0,071	0,033	-0,378	0,004	0,149
Psykisk sjukdom	0,567	0,150	0,084	0,043	0,353
Hela familjens sjukdom	0,583	0,060	-0,011	-0,044	0,346
Alkoholmissbruk	0,298	0,093	0,094	0,325	0,212
Masokism	-0,050	0,046	-0,103	0,344	0,133
Män undertrycker	0,124	0,391	0,066	0,200	0,213
Idealisering av våld	0,090	0,444	-0,009	0,010	0,205
Ingripande i situation	-0,049	0,207	0,310	-0,144	0,162
	0,784	0,431	0,270	0,288	1,774

I tabellen har de laddningar som är minst 0,3 understrukits. De finska och svenska resultaten förefaller från början relativt olikartade. Trots detta torde det vara fråga om samma faktorer som träder fram med olika pregnans. I det finska materialet kan följande faktorer identifieras:

- I Idealisering av våldet - män undertrycker - ingripande i situationen
- II Allmänt acceptande - masokism
- III Psykisk sjukdom - hela familjens sjukdom
- IV Män undertrycker - alkoholmissbruk

Den första faktorn innefattar variabler ur både kultur- och strukturteorier samt ett allmänt påstående om ingripande i familjevåld. Den andra är en allmän faktor som också innefattar en variabel från den psykopatologiska teorin. Den tredje innefattar både familjedynamiska och psykopatologiska teoriers uppfattning om att familjevåldet är hela familjens sjukdom. Den fjärde innefattar undertryckande-variabeln från strukturteorin samt variabeln om alkoholens roll från de familjedynamiska teorierna.

I Sverige kan faktorerna karakteriseras så här:

- I Psykisk sjukdom - hela familjens sjukdom - missbruk av alkohol
- II Idealiseringen av våldet - män undertrycker
- III Allmänt acceptande - ingripande i situationen
- IV Missbruk av alkohol - masokism

Sveriges I-faktor innefattar familjevåldets sjukdomskaraktär samt missbruk av alkohol. Den är alltså en ännu klarare sjukdomsfaktor än i Finland. Faktorn innefattar både den psykopatologiska teorins och den familjedynamiska teorins variabler. Den andra faktorn anknyter till kultur- och strukturteoriernas betoningar. Den tredje är en allmän faktor, vilken inbegriper den allmänna frågan och ingripande i familjevåld. Den fjärde innehåller alkoholmissbruk och masokism, alltså variabler från familjedynamiska och psykopatologiska teorier.

En klart likartad faktor är sjukdomsfaktorn, som är den tredje i Finland och den första i Sverige. Också Finlands I- och Sveriges II-faktor liknar varandra och anknyter sig till idealiseringen av våld och undertryckande. Till slut påminner Finlands II och Sveriges III-faktor om allmänna förhållningsfaktorer samt om Finlands och Sveriges IV-faktor som anknyter till alkoholmissbruk.

När det finns så få variabler är naturligtvis likheten till största delen teknisk. Åtta variabler kan inte ordna sig på så många sätt. Ändock tycks det förekomma en inre logik i faktorerna. Om familjevåldets orsaksteorier slås ihop till två där den ena innebär förklaringar på individ- och familjenivå och den andra element på samhällsnivå, bildas följande faktorer. Frågor om den allmänna inställningen till familjevåldet är av något annan karaktär.

Faktor	Finland	Sverige
I	samfund-samfund-generell	individ-individ-individ
II	generell-individ/samfund	samfund-samfund
III	individ-individ	generell-generell
IV	samfund-individ	individ-individ/samfund

Resultaten är något överraskande om man jämför dem med de tidigare analyserna. I Finland anknyter sig huvudfaktorn till förklaringar på samhällsnivå, men i Sverige på individnivå. Detta torde bero på att till samhällsteorier hör också starkt framställda krav om upphävande av förklaringar på individnivå som felaktiga myter. Sveriges I-faktor skildrar snarare uppfattningar mot individteorier än för samhällsnivåteorier. Mest stöd vinner alltså i båda länderna påståenden på samhällsnivå. Dessutom framträder nästan samma attitydgrupper i de båda länderna.

Trots detta är det uppenbart att familjevåldets förklarings-teorier inte organiserat sig på samma sätt i allmänhetens medvetande som hos dem som skriver och forskar om familjevåld. Både finländarna och svenskarna anser familjevåldet vara ett mera komplicerat fenomen än vad de flesta av familjevåldets förklarings-teorier utger det för att vara. Man urskiljer dock

klara skillnader mellan Finland och Sverige, vilka anknyter till interaktionen mellan debatt och lagstiftning om familjevåldet.

8

DISKUSSION

Familjevåld tycks vara ungefär lika vanligt i både Finland och Sverige. I lite mer än 10 % av familjerna har förekommit våld riktat mot någon familjemedlem. Det vanligaste var fysiskt våld riktat mot maka eller kvinnlig sammanboende.

Enligt undersökningen betonar svenskarna samhällets engagemang i familjevåldet mer än finländarna, vilka snarare anser familjevåldet som en privatsak. Det framgår speciellt tydligt i attityderna till målsägandestadgandet. Flerparten av finländarna stöder ett ökande av offrets egen beslutanderätt, medan största delen av svenskarna tycker att familjevåldet alltid skall stå under allmänt åtal.

Skillnader framgår också i den inofficiella kontrollen. Över hälften av finländarna och över två tredjedelar av svenskarna anser att man oftare borde ingripa i grannarnas familjevåld. Lika många finländare och även tre fjärdedelar av svenskarna säger att de själva gör något när de observerar familjevåld. I båda länderna är kvinnorna mer beredda att reagera än männen.

Man finner också klara skillnader mellan finländarna och svenskarna i uppfattningarna om orsaken till familjevåld. I båda länderna har samhällsteorierna mest anhängare. Också teorier på individnivå får stöd i Finland. I Sverige däremot förkastas de tämligen allmänt. Mest stöd i båda länderna får dock uppfattningen att alkohol är en viktig delorsak till uppkomsten av familjevåld. Fenomenets sjukdomskaraktär får mera stöd i Finland än i Sverige.

Befolkningens attityder placerar sig dock inte entydigt bakom någon speciell teorigrupp. Både finländare och svenskar anser familjevåldet vara ett mångsidigt fenomen, på vilket många förklaringar på olika nivåer kan samtidigt appliceras.

Debatten om familjevåldet har varit livlig i båda länderna men tonen har varit olika. I Finland har i enlighet med en familjedynamisk åskådning betonats att fenomenet är en hela familjens sjukdom. I Sverige däremot har tyngdpunkten legat på det våld som riktats mot kvinnor och förklaringar har sökts speciellt i det patriarkaliska samhället.

I allmänhet kan man säga att pressdebatten i Sverige har präglats av ett mera långvarigt kampanjliknande tonläge. I den har man aggressivt betonat ett starkt upplevt missförhållande och krävt att det skall grundligt rättas. I Finland har familjevåldet småningom tagit formen av ett socialt problem med mer neutrala anstrykning, utan de svenska något sensationsartade dragen.

Skillnaden i den officiella debatten har naturligtvis inverkat på allmänhetens attityder. En av masskommunikationsforskningens teser är att det är lättast att ändra människors attityder till något om vilket det finns få eller inga förhandsuppfattningar. Dessutom är det välbekant att flertalet människor har en benägenhet att ställa sig på den rådande attitydens sida. Skillnaden mellan den bild som massmedia ger oss och befolkningens faktiska attityder kan ibland vara betydande, något som bl a har kommit fram i Finland beträffande hastighetsbegränsningar. Enligt en undersökning var befolkningen huvudsakligen för hastighetsbegränsningar, även om man skulle ha kunnat dra en alldeles motsatt slutsats av den pressdebatt som fördes kring dem (Peltoniemi 1982b).

Det är möjligt att skillnaden i debatten i Finland och Sverige har påverkat attityderna på olika sätt. Attitydundersökningarnas förmåga att beskriva människors verkliga attityder och handlingssätt i konkreta situationer har generellt ifrågasätts. I en jämförande undersökning är dessa allmänna problem vid gallupundersökningar dock av mindre betydelse. Vare sig det är frågan om gammal hävd eller om en återspeglning av den allmänna debatten, visade sig skillnaderna mellan Finland och Sverige vara både stora och relativt systematiska. Detta kommer utan tvivel att ha betydelse också i valet av de åtgärder som samhället tillgriper i fråga om familjevåld. Detta visas redan bl a genom hävandet av målsägandestadgandet i Sverige.

KÄLLFÖRTECKNING

- Dobash, R E & Dobash, R P: Violence against wives. A case against patriarchy. Free Press. New York 1979.
- Ekselius, E: 800 kvinnor misshandlas varje dygn. Dagens Nyheter 5.1.1981a.
- Ekselius, E: Misshandlaren - en förlorare. Dagens Nyheter 9.2.1981b.
- Finlands Gallup AB: Tutkimus perheväkivallasta. (Undersökning om familjevåldet) Stencil. Helsingfors 1981.
- Finlands officiella statistik (FOS): XXIII A:117. Statistikcentralen. Helsingfors 1981.
- Freeman, M D A: Violence in the home. Saxon House. Westmead, Farnborough, Hants, Engl. 1979.
- Gaquin, D A: Spouse abuse: data from the National Crime Survey. Victimology. Vol. 2(3-4): 632-643, 1978.
- Germain, S & Mattila, K & Meyer-Törnroth, C & Polkunen-Gartz, M-L: Våld i hemmet. Rapport om kvinnomisshandel. Schildts, Lovisa 1980.
- Hanks, S E & Rosenbaum, C P: Battered women: a study of women who live with violent alcohol abusing men. American Journal of Orthopsychiatry. Vol. 47(2):291-306, April 1977.
- Korpilahti, M: Barnmisshandel i Finland och Sverige. Rättspolitiska forskningsinstitutet. Publikation 50. Helsingfors 1981.
- Koskenlaakso, L: Pohjan poika hakkaa päälle. (Nordens pojke, hugga på) Akkaväki - naisten ääni. Helsingfors. Nr 3/1980:4-5.
- Levnadsförhållanden 1978. Offer för vålds- och egendomsbrott. Sveriges officiella statistik. Rapport 24. Stockholm 1981.
- Mattila J: Perheväkivalta ja sen hoito. (Familjevåld och dess behandling) Mielenterveys. Helsingfors. Vol. 18(4-5): 9-13, 33, 1978.
- Nordhus, G & Vogt, E: Volden og dens ofre. Cappelen. Oslo 1981.

- Peltoniemi, T: Family violence - the first 12 months of the Finnish shelters. Paper presented at the Third International Congress on Child Abuse and Neglect. Amsterdam. April 21-25, 1981.
- Peltoniemi, T: Child abuse and physical punishment of children in Finland in 1981. Paper presented at the Fourth International Congress on Child Abuse and Neglect. Paris, Sept. 7-10, 1982a.
- Peltoniemi, T: General and public opinion about the general speed limits in Finland in 1973-1974. Journal of Safety Research. Vol. 13(1):13-24, 1982 b.
- Peltoniemi, T: Perheväkivallan ilmitulo. (English summary: The detection of family violence) Rättspolitiska forskningsinstitutet. Publikation 51. Helsingfors 1982c.
- Peltoniemi, T: Suomalaisten tiedot turvakodeista syksyllä 1981. (Finländarnas kunskaper om skyddshem på hösten 1981) Manuskript. Första Hemmens Förbund. Helsingfors 1982d.
- Peltoniemi, T: Familjevåld-forskning och teorier. Nordisk Tidskrift för kriminalvidenskab. Vol. 69, 1983a.
- Peltoniemi, T: Suomalaisten tiedot turvakodista syksyllä 1981. (Finländarnas kunskaper om skyddshem på hösten 1981) Esikko. Första Hemmens Förbund. Vol.1(1): 8-11, 1983 b.
- Pernanen, K: Alcohol and crimes of violence. Kessin, B & Begleiter, H (eds): Social aspects of alcoholism. Plenum Press. New York 1976.
- Persson, L G W: Offer för tillgrepp, skadegörelser och våld - en redovisning av 1974 års offerundersökning. Statistiska centralbyrån. Promemorior 1977:7. Stockholm 1977.
- Persson, L G W: Kvinnomisshandel - en kortfattad kriminologisk beskrivning. Bilaga till åtalsregler vid misshandel. Förslag anivet av 1977 års sexualbrottskommitté. Ds Ju 1981:8. Stockholm 1981.
- Rosendahl, L: Åtalar även om anmälan tas tillbaka. Distrikt-åklagare Bengt Harding Olsson intervjuas. Rättsforum nr 22: 38-39, 1980.
- SIFO AB: Åga och barnmisshandel. Stencil. Stockholm 1981a.
- SIFO AB: Våld inom familjen. Stencil. Stockholm 1981b.

- Sirén, R: Väkivaltagallup 1976. (English summary: victims of violence: results of the 1976 national surveys) Rättspolitiska forskningsinstitutet. Publikation 40. Helsingfors 1980.
- Schulman, M A: A survey of spousal violence against women in Kentucky. U.S. Department of Justice. Law Enforcement Assistance Administration. Washington, D.C. July 1979.
- Steinmetz, S K: Wifebeating, husbandbeating - a comparison of the use of physical violence between spouses to resolve marital fights. Roy, M (ed) Battered women. Van Nostrand Reynhold. New York 1977.
- Straus, M A: Wife-beating: How common and why? Eekelaar, J M & Katz, S N (eds): Family violence - an international and interdisciplinary study. Butterworths. Toronto 1978.
- Straus, M A: A sociological perspective on the causes of family violence. Green, M R: Violence and the family. American Association for the Advancement of Science Selected Symposium 47. Westview Press. Boulder, Col. 1980.
- Straus, M A & Gelles, R J & Steinmetz, S K: Behind closed doors: Violence in the American family. Doubleday. New York 1980.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden R 1981:10.3. Örebro 1982.
- Vuoristo, P: Ruumiillinen kuritus periytyy. (Kroppssaga går i arv) Suomen kuvalehti. Helsingfors. No 3:16-17, 1979.
- Ylälahti, E-L: Personligt meddelande. Finlands Gallup AB. Helsingfors 1982.

Attitydvariablernas korrelationsmatriser

<u>Finland</u> Variabel	41	42	43	44	45	46	47	48
41	1,000							
42	-0,059	1,000						
43	-0,045	0,342	1,000					
44	-0,062	0,213	0,155	1,000				
45	0,045	-0,028	-0,039	0,096	1,000			
46	-0,025	0,158	0,088	0,125	0,106	1,000		
47	0,028	0,105	0,083	0,090	0,004	0,194	1,000	
48	-0,129	0,027	-0,023	-0,021	-0,084	0,078	0,094	1,000

<u>Sverige</u> Variabel	68	69	70	71	72	73	74	75
68	1,000							
69	-0,168	1,000						
70	-0,042	0,252	1,000					
71	-0,136	0,232	0,113	1,000				
72	0,154	-0,121	0,033	-0,086	1,000			
73	-0,011	0,120	0,047	0,172	-0,013	1,000		
74	0,027	0,054	0,110	0,024	0,060	0,275	1,000	
75	0,007	0,095	0,089	0,090	0,011	0,112	0,182	1,000

END